המאסף

חודש סיון ה'תק"ע

א

דקדוק לשון עברי

שיחה בעולם הנשמות

(ההמשך)

אמנם לפ כל הפעלים אשר יתדמה בניינם הפעיל אל הקל, הם נכנסים תחת המין הזה. ועוד יש לי דברים לדבר אליך ולהמליץ בעד בנין הפעיל הפורץ ומשיג בכפי הנראה את גבול רעהו הקל; אמנם טרם כן אקדים לדבר לך בבאור טעמי ההתפעל אשר לפ דעתו של המדקדקים כרצוי את כל מודותיו, ועל כי לפ הבינו במקראי הקדש כרצוי, והתעכלו לפעמים מלות בכמה כתובים אשר לפ יתפשר כל בם לעין המשכיל אשר ישמע ויבין את דברי, ועתה הטה אזנך אחי יוקר! אל הדברים אשר אדבר אליך —

ידוע כי עקר הנחת בנין התפעל הוא בפעלים היוצאים, כאשר יעשה הנושא בפעלו פעולה היוצאת על כי להרגל ממנו

מעצם הנושא אל עצם אחר, ולעתים יאמרו המדקדקים כי עצם המתפעל הוא כועל וכעול כאחד. ועתה דע! כי העברי יבדיל לפעמים בין הפועל והפעול המראים להתאחד בעצם המתפעל, בעת ירצה לומר כי עצם כועל לבד מבלי אשר יפעל הוא בעצם אחר, ובעת כועל לבד מבלי אשר יפעל הוא בעצם אחר.

והנה על הדרך הראשון יעתיק העברי בנין נפעל תחת בנין התפעל, כמו ויכרדו לוט מעל אחיו (בראשית י"ג) יתבקע הארץ לקולם (מלכים ב' ז') כל הגוים נקבצו יחדיו (ישעיה מ"ג) — וכל בניני נפעל הבאים על דרך זה ימצא בהם גם הנוי.

ועל הדרך השני יעתיק העברי תחת בנין התפעל בנין קל אשר יכסף על ידי זה מיוצא לעומד *) כמו לְרָחוּץ על היאור (שמות ב') סָגַר עליהם המדבר (שם י"ד) וַיָּטוּ אחרי הבצע (שמואל א' ח') ותים יסרחל הַפַּךְ (שופטים כ"ח) וַיָּצָק דם המכה (מלכים א' כ"ב) וַיֵּאָסְפוּ עליו כל זקני יהודה וירושלים (מלכים ב' כ"ג) תִּפְתַּח ארץ ויפרו יפע ונדקה (ישעיה מ"ה) חָלַץ מהם (הושע ה') גם סינה זָרְקָה בו (שם ו') חָלַק לבם עתה יאשמו (שם יוד) וְתִשָּׁא הארץ מכניו (שם ח') יגורו יְצָפְנוּ (תהלים ל"ו) עורי רָגַע (נקרע) ויאשם (קיוב

*) וזאת היא פעלת ההתפעל באמת, כי גדר העצם המתפעל לפי עומק ההגיון הוא: עצם פועל פעלה עמדת היוצאת על פי ההרגל מעצם הנושא אל עצם אחר — והדברים עמוקים —

(מיוד ז') וַיֶּעְתַּק גור ממקומו (סס י"ח) — ועוד יותר מזה, אשר ימצא כל מסכיל בספרי הקדם *).

והנה סס הורגל שמוש זנין קל כזה לשמש תחת ההתפעל, יוסף לו בדבות הימים גם בניינו הכפיעל לעצמו, ולזה תמצא כמה בניני הכפיעל המתדמים בהורתם אל בה"ק (היוצרים ברשית הנחתם) כי הרים אשר יסף ימים אחר העומד במקום גלוי, ויוליכה אל מקום טמון למען אשר יִצְפֹּן שמה נאמר כי הוא צָפָנָהוּ או הִצְפִּינָהוּ· הרים אשר יכוף את הכלי מלא שמן למען אשר יִצַּק השמן על הארץ נאמר כי הוא יוֹצֵק או מְיוֹצִיק את השמן, וכן המסיס את הקטן בארץ נאמר כי הוא רוֹחֵץ או מַרְחִיץ את הקטן — וכן סס דרוך הוא אשר הוא מרגיז את הארץ ומרגיזה בטופס כמו ועל ידי זה יֶעְתָּקוּ סריס ממקומם אשר הָשְׁבִּיעוּ שמם מימות הנבריאם

---

*) והסגלה הזאת היא מיוחדת ללשון צרפת עוד יותר מללשון עברי, כי כמעט רוב פעלים היוצאים הנמצאים בלשון צרפת, הם מתהפכים לעומדים בבואם לשמש תחת ההתפעל, כי כן יאמרו הצרפתים:

La porte ouvre, les états assemblerent ensemble, il tourne à tout vent, il arrête au grand chemin, la rivière hausse, le jour baisse, il fait branler la terre, avant le levant du soleil, où penchés-vous? etc.

וביחוד הראה את זאת החכם האדון פריעדריך שוואן בספר הערוך צרפתי — אשכנזי אשר חבר ברוב חכמה ודעת —

הַנַּרְתִּיק הַרְאשׁוֹנָה נִתְּנָה כִּי הוּא עוֹתֵק מִן מַעְתִּיק אֶת הָהָרִים, וּתְלוּיָה תָּקִים עַל הָאָחוֹר — וּמִן הַטְּעָנִין תּוֹכַל לְהָכִיר וּלְהַכְרִיעַ בֵּין בֵּינִין הַפְּעִיל הַיּוֹצֵא לְמַלִּיצִי מִבֵּינִין הַפְּעִיל הַיּוֹצֵא לְמַנִּי, כְּמוֹ וְהִסְגִּירוֹ הַכֹּהֵן שִׁבְעַת יָמִים (וַיִּקְרָא י"ג) הוּא יוֹצֵא לְמַלִּיצִי, וְלֹא הִסְגַּרְתָּנִי בְּיַד קוֹרֵחַ (תְּהִלִּים ל"ג) הוּא יוֹצֵא לְמַנִּי —

(ההמשך בתקופה הבאה)

שלמה לעוויזאהן מפראג

ב

תולדות ישראל

גירוש היהודים מספרד

(ההמשך)

גירוש היהודים מפורטוגאל.

וְרֹבֶם מִמְּגוּרְשֵׁי סְפָרַדְיָה מָצְאוּ מָנוֹס וּמִפְלָט בִּמְקוֹמוֹת הַיּוֹתֵר קְרוֹבִים, כִּי הָלְכוּ לִמְדִינַת פּוֹרְטוּגַאל. יְמֵי הַמֶּלֶךְ מָנוֹאֵל יְחִיחָן הַטּוֹבִים, מֵאֵר כֹּחוֹ הַיְטִיב עִם הַיְּהוּדִים מְאֹד בִּמְרֻבּוֹ יָמִים רַבִּים לְפָנֵי זְמַן הַזֶּה *), וְהוּא

---

*) הַמֶּלֶךְ הַזֶּה שָׁלַח אֵיזֶה יְהוּדִים, וּבְרֹאשָׁם אַבְרָהָם דַּע בְּעַצְאַ, וְיוֹסֵף צַאַפְּאַטְעַרְאַ לְרֹדֶת בָּאֳנִיּוֹת, לָתוּר וְלַגְלוֹת חֲדָשִׁית אֶצֶל חוֹף יָם סוּף, וְהֵם הִטִּיבוּ בִּשְׁלִיחוּתָם מְאֹד, וַיָּבוֹאוּ וַיָּשִׁיבוּ

וישיבו דברים יקרים מסגולות זה החוף. וגם היו כמה יהודים בתוך אנשי פורטוגאל אשר מצאו מדינות הודו (אָסט - אינדיען), ויעמדו לעזרתם בדבר הזה. אמנם בכל זה היה המלך הזה שונא ישראל בלבו, ולא קרבם אך לתועלת והנאת המדינה. וגם עתה כשקבל המגורשים נתן עליהם עול מס גדול, ועשה עמהם תנאים קשים, גם הגביל הזמן, עד כמה ישבו בארצו, וכשיעבור הזמן ילכו משם, ואם לא, ימכרו לעבדים, וגם משך הזמן הזה עשה להם רעות, כי שלח מהם לאיים חדשים הנמצאים, ושם נהרגו מהפראים והחומסים אשר באיים ההם. אך אלהים שלם למלך זה רעתו, כי כמה צרות עברו על ראשו ועל עמו בימים ההם (כן כתוב בספר אשר כתב איש יהודי מפורטוגאל, ושמו אַבראַוואַן קאַרדאָזאָ.

(Cardoso las Excellencias p. 388.)

כלפי היהודים לעשות, ובמרירות לבם מגדו רגים את נפשם לדעת, ורגים הרגו את ילדיהם בידים, לבלי הניחום בידי הרשעים ההלה. ועוד רעה מחרת עשה להם המלך, בתחלה הרשה להם לעזת מארצו דרך שלשה חודשי היה, ואחרי כן הגיד את פקודתו, ולא הרשה להם רק חוף אחד. וזה גרם מפעות וטורף גדול ליהודים הגרים בגבולות רחוקים, וכמה מהם כבר עשו הכנותם ללכת דרך חוף אחר, ויאבדו בספם, ועשו הוצאה כפולה, עד אחד רכושם בעניו רע, והם הלכו ולו טרם נפטו מן הארץ.

ומה רבו הצרות אשר סבלו אותם המגיעים לאניות! מחוד הגיקוח המלחים והחובלים, ויהיו בעיניהם כהפקר, כי גם לעיניהם טמאו את נשיהם ובנותיהם, או לקחו כל רכושם אשר נתנו להם אותם אשר לחל ידם, למנוע הומה הוצת. וגם הנשארים בארץ וקבלו עליהם את נוצרים פבלו צרות רבות מין קץ, וכל מקרה לא טוב אשר קרה ליושבי ארץ תלו בחשבת החומלים ההלה, ואמרו, כי לך בקש יבקשו בחומתם, על כן נגעה בהם יד אלהים. על כלר-עליהם ויהרגום כל הנופל בידם. ובכל זה נשארו אנוסים רבים גם בחדינה הזאת, ועודם שם עד היום הזה. ורבים מהם עלו לגדולה, והופקדו למשמרות גדולות, הן בחצר המלך, והן בחדינה. וגם בין הכומרים ובוכטי האיקוויזיטיון ימצאו רבים מהאנוסים. ככי עדות כותבי, דברי הימים. וחין למחמין בדת ישראל להרהר אחריהם, כן יעשו זאת להגן ולהציל כחה נפשות מישראל הנופלים בידי החכוריים ההלה, והנסתרות לד' אלהינו. —

ואלה שמות האנשים הגדולים אשר היו בין המגורשים משתי הארצות ההלה:

הרשטון

הרחמן וגדול שהשם הוא המכס הכולל המודע דון יצחק חברבנאל. תורם חכמה ועושר וגדולה נחתים זו ביד; ולכי עדותו נחתך יחוסו עד דוד המלך ע"ה. והנה תולדותו הלא המה כתובים מכוונים בספריו (ונמצא בעתק מהם בחתך הרחמן, ה' תק"מד, תקופת רחבוכ). אך לחתן קורחי מכתביו, אשר אין בידם ספרים אלה, נספר כה תולדתו בקצור נמרץ.

המכס דון יצחק חברבנאל נולד בשנת ה' ק"נו לפ"ק בליסבונא, בירת מלכות פורטוגאל. בימי נעוריו היה יושב ובכנס אחר המלך אלפונזו, מלך פורטוגאל, ומצא חנן מלוד בעבור חכמתו ודעתותו. ואחרי מות אלפונזו וימלך תחתיו בנו יואחן, וירע החברבנאל כי כניו מיכנס אתו ככני מביו, ויכן וילך לספאניא, וינוס למחוז קאסטיליא, מקום מגור מלוחיו הרחבוכ, יבס קבלהו המלך פערדינאנד והמלכה איזאבעלא, ומצא חן בעיניהם, ויפקידוהו על המס, ויעמר מעמרת פקודתו בדעת ובתבונה, ויעש הרבה לתועלת המלך והמדינה, וגם הוא נתעשר מאוד. ויהי כי גורשו היהודים ממדינה הזאת, וילחץ גם הוא לעזוב את אחר המלך והמדינה *), וילך בחניה לנאפולים, וימצא גם שם חן בעיני המלך אשר בימים ההם,

---

*) בהקדמתו לספר מלכים, יספר מעשה גירוש שפאניא, ויודיע לנו כמה בקשות בקש למלך בעד היהודים, ויפול לפני רגליו, ויבך ויתחנן לו, להעביר הרעה אשר גזר על היהודים, אך תחנתו לחנם היתה, כי המלך אטם אזניו לשמוע, וימאן להעתר

הסס, ויעבוד מותו נאמונה, ויהי גם לו לתועלת.
מהרי מות המלך הזה, וימלך קרל השמיני על נאפולים,
הוברח הקרדינאל לעזוב את המדינה, ויברח וילך לוינילייה,
ומצא גם שם מסטינים, וילך לחי קרבו, ומקרבו
הלך לפוגלייה, ויהי שם ימים מספר, ושם פתאום לעיר
ווירגיניא, וימת שם, וישאו את גויתו לעיר פאדוא
ושם נקבר. וספרי החכם הזה הלא נודעים לכל, כי
גם בעת טלטולו כתב ספרים על הדרך, והם מלאים לחד
ונעים, כי הרבה קרא ושנה בספרי ישראל ועמים.
ובפירושיו לת"ך הרחיב בקיאתו בש"ס ומדרשים, בקורות
דברי הימים ובפילוסופיה. חמכם בנאור כשם הכתובים לת-
חדש לך מעט מזעיר, והלך תמיד בעקבות הר"דק.

ועוד היו בין המנורשים החכם ר' יצחק בן
עדמאי, חיים תורני פילוסוף ומקובל, בעל"מ ספר
עקידת יצחק, ועמו בנו הרב הגדול ר' מאיר, חשר
כתב פירוש על תורה. והחכם ר' יצחק קרבו,
הלך בתחלה לפורטוגאל, ומשם לירושלים; ובהיותו בדרך
לבד בניו ובנותיו וכל ספריו, ויצר לו מאוד, ויתפלל להתחכם,
ויהי בבואו למקום מבטו, ויתבודד תמיד בחדריו, וכתב
ספר תולדות יצחק, ויקרא בו על שבעת בניו ובנותיו.
והחכם ר' מנחם ציוני, חיים תורני גדול, ובעל
תבונת השמים ובעל דברי הימים. הוא נולד בסאלאניקי,
וקבע ישיבתו בעיר סאראגאסא, וכאשר הוברח לעזוב את
המדינה בצוותא בפרדינאנד, וילך לפורטוגאל, ושם קבלהו המלך
בתמונאל, ויכבדהו לכותב דברי הימים (היסטאריאגרא-
פום). ושם כתב ספר היוחסין. ומבלעדי החכמים
הללה היו עוד בין המנורשים חכמים ושלמים, וחין כח
המקום לזכור כלם בשמותם.

וגם יון היונסים הנסתרים מן הארצות שפאניא ופורטוגאל, הלכו רבים לארצות אחרות, אחרי זמן מה, אשר היה מקום אתם להניל הטוסם וכל אשר להם, ונסו לדת ישראל, וקבלו תשובה. וביניהם היו ג"כ חכמים גדולים, ומזכה היותר נודעים שהיה החכם ר' יוסף בן יוסט, אשר כתב גם הוא ספר הדורות, והתריך בחקום שנסק היוחסין. הוא נולד בשפאניא, והעידו עליו חכמי עתים, כי אחר יוסיפין היה הוא בעל דברי הימים היותר גדול בישראל. והחכם ר' יוסף בן שבט, כתב פירוש על הס"ם, והחכם ר' יצחק קארדאזא, אשר כתב ספר בלשון ספרד, ושמו (las Excellencia), ועוד חכמים ועשירים גדולים.

ויהי אחרי מות פערדינאנד מלך שפאניא, ויבא קארל החמישי על כסאו, וינסו היהודים בנסיון האחרון, לראות היגלח בידם לשוב לשבת בארצם הזאת. וישלחו אנשים חשובים מקרב עמם אל המלך למדינת פלאנדערן, ויבקשו שם בעד התנוסים לאמור:

„רחם נא עלינו, אדוננו המלך! והוציאנו ממצוקותינו! הנה אנחנו נאנחים תחת יד אחד אשר לא נולדנו בו, ואשר קנאנו עלינו רק מתוך חנם, וכל יום ויום נתונים אנחנו לגזרה ולהדיפה לפני המזיקוויזיטאן המכוריים, הלא רבה התועלת המגיעה על ידינו למדינה ולקניז ומסחר הארץ. הלא טובים ונחמדים אנחנו לך מכל בני עמך, תמיד נכונעו מכניע, וסרנו אל משמעתך. לכן על מסדיך המלך כנפה, שתתן למורשות לחיות בגלוי לבי דת אמונתנו אשר

אשר נולדנו בו; ולמחיר החירות הזה נשלם לך שמונה מאות אלף טעלרים (קרָנטען) זהב.״

כשלותם לדבר כן, ויכתבו רחמו המלך, ויט לבו לתחנתם, וגם נגידי פלאנדערן נקשו מחתו שימלא רצון המתחננים. ויהי בלב המלך לעשות כן. לא כשמע קסימיגם אחד מהגמונים (קאַרדינעלען) את הדבר הזה, וימהר ויפלח רץ אחד אל המלך לאמר לו:

״לא נאות לך המלך, לעשות מסחר וקנין בדת האמונה, ולהסיר לבך מדם יקר הכפור. נדקו מנגני האינקווויזיטיון הקדושים בכל דרכיהם, וכל פעולתם ביושר. לכן גם אתה אל תמנע מללכת בשבילות פערדינאנד, אשר בכל מסעותיו והצטרפותו הגדולות לא רצה לקבל הסם מאות אלף טעלרים זהב, אשר נקשו היהודים לתת לו בעד החירות לבנת בחרנו. כי פותם אשר לא יקבלו עליהם מחשבת יפי, מיהר רמוים פרידם עליהם מלך נוצרי.״

כשמוע המלך את הדברים האלה, ויפג לבו, ולא סר לתחנת היהודים, ויפלחם מעליו. ולא נסו עוד היהודים כפעם בפעם מיום היות והלאה לבקש מקום מושב בארץ האורדם הזאת, ויחמרו מאד. ועד היום לא דרך סם רגל יהודי, כי אם בהחבא וסתר גדול, ובסכנה גדולה, להיות נאסר בידי שופטי האינקווויזיטיון ולהשרף באש.

בושו שונאי ישראל אשר בכל מדינה ומדינה, בושו והכלמו! בעם המלדיקים מעשי הספרדים הנשחתים האלה! *) בזו ורזו,

---

*) ספר כתב בובהאלין הסכל, ויקרא שמו משה וישר, בו חרף וגדף עם ישראל, כנשר בהחובות, ובתוך

ורקו, מה בין בני ישראל וביסס, שמעו ותתחכרו! כי בימים הביסס ההר זה, יצאו יהודים הביסס בעיר טָרַגוֹן (בחלקות טעלעגוניע בחרבריות של אַפְרִיקָא), ושם עלו לגדולה, והיה להם משמרות פקודות גבוהות, וכשכבשו מבני ספרניע את העיר הזאת, ויעבדו מותם היהודים בדוק בחמן מחודד. וכאשר בזו שכניהם הבארבארן להלחם עם מבני ספרניע, ויעלילו היהודים את נכסם מבגד, ויקחום מבן ובדך וילחו לעזרת בעלי ספרניע, וילחמו בעבדם נגד קויניהם, ולא זכרו להם הרעה אשר עשו מבותיהם לאבותיהם. וגם מאחרי זה, כשהתחזק הרעב והמחסור בעיר טָרַגוֹן, וימרדו יושביה במבני ספרניע, ויעמלו היהודים מאוד לשבך את הריב, ויספיקו להם מזון ומחיה מכל אשר מצאו בעמל וביגיעה יתירה. ממכס כאשר הלכו וגברו בעלי ספרניע, ותעז ידם בארץ, ויעשו הרשעים ההלה את הרעה הגדולה, לגרש את היהודים מעיר הזאת (בשנת 1669 למספרם *). ומיום ההוא עהלאה לא נתן ליהודים דריכת רגל דרך העיר הזאת, הנשמע רשע גדול וכפיית טובה כזאת!!

ממכס גם עליך, ספרד! עבר כוס הזעם. מאז גרשת ישראל מגבולך, ירד מרמסותיך, והצלחת מדינותיך הלכה ומעטה;

ובתוך דברי פתיותו יפאר מעשי פֿערדינאנד ואיזאבעללא, אך חרה עליהם, כי שלחו את היהודים מארצם מלאים הון, ולא הפשיטום בתחלה ערום ועריה. בזה לו, לעגה לו, וחחים בשפתי רשע ואויל!

*) המעשה הזה נכתב בספר ספרדי: Historia univers. judaic. de Barrios, והובא ג"כ בספר הדורות: Allg. Welthist. Buch 15., §. 118.

גוים רבים הלכו מעלה מעלה, ואתה ירדת מטה מטה;
מערדיך ומרכולתך הלכו כעולם, וקרוב לא יפרח. ואף
גם כי מוי זכר לך, בכל זקת רוב יוסדיך דליס וערומים,
והעצלות גברה בקרב חרבך, וכמריך ייבקו מלב סחריך.
ועתה מרב מלחמה בתוך מעיך, עריך נהרסות, ושדמותיך
סוממים. — חלילה לנו, חלילה! לשמוח בחידך;
ונסכוך הוא, כי בקשנו שלומך, כשלום עטולם כלו. לך
בקש עיניך, בחון ורחה, כי לא יטוש ד' את עמו, עמו
הוא בגרה ויגן עליו בכל מרן ומדינה, ומשלם לשונאיהם
עד חלף דור. לסר לא כעשך, והעבר שבמ מלבך, והיה
כאשר יגוע לך, ושב שלום ומנוחה לרחובותיך, הושט ידך
לכל בני אדם עובדי חלילי השמים והארץ, יהי מה, על
חיזה אופן שיעבדוהו, ובוא עמהם בברית אחוה ושלום,
ואל תאחר עוד, מני ומפני עוד, ואל תאשוב בלבבך, כי
למחזיקי דבך לבדם לאוקיס שערי השמים. —

שלום הכהן.

מודעה

למלאות רצון החפצים לדעת, שם פתרוני
מי הוא? נודיע בזה, ברשיון החכם השלם והנפלא
כ"ה יוסף וויטצענהויזען שי' בברלין, כי הוא
דיקר, אשר העלים כבוד שמו מרוב ענותנתו
בשם פתרוני, ואחרי הפצרה רבה אשר עשינו
מטעם ידוע, הרשה לנו לגלות שמו הנכבד;
ר"ה

ג

בשרת ספרים חדשים

היות האדם, בנפש חוש בשר, נר לו; צורות המה בחותיו בשמלות האחר המור המורגים, על ידע ויבין את אשר לא יבין בהיותו אשר בהיותו ויכסה בכסיונות רבות; לא יעוג רק אשר ימצא בידיו וירצה לעיניים, ותלוחות הנה עיני בשר מהבט במקום נפלאה; לכן לא טוב לאדם משכיל להריס לבו קחת מסריגי עץ הדעת פרי חכמות כפגנות, טרם ישכיל ויבין האדמה זה שתול בגנו, טרם הבין טבעה וחיכותה, ולא ידע עיניו הבנה מעלה לשוף בחוסף ולדרום בבחרי התבונות, ושף כי בחם שאחר הטבע, טרם השכילו לדחות ועיניו תשוטטנה בחכמת הטבע עצמה לדעת מוצא דבר ולדרום בכיונותיה יסודותיה וחיכותיה; כי אין ירחב נפש עלם קטן לעלות בחעלות דחות וגבוהות, טרם ידע לעד בדרך סלולה בחדרו? ואם יכשל בהלה יכול ולא יוסיף קום — ; כן לא יגבה רוח חנוש שחוש לעלות בסולם החכמה רחשו מגיע שחימה, טרם ידע חצבו קרצה, ואם יתנשא ויהין לעלות יכול בחבונות שונות חבלי דעת שניותיו. וכמו העלם הזה, חתוך בפילותיו הרבות ילמד לבת בדרך נכוחה, ותתוך בחנוס שכיותיו ילמד דבר חיברים; כן המשכיל בחכמת הטבע, חתוך טעיותיו אשר תרחבה לעיניו בחתבוננות בבחנותיו ונכיונותיו, ילבל נפשו להגות בהגיון יפה ולשחוב

מחזנות למתיות כמסת נדכות ד' אשר הספיק לנפשו
וזהו דבר הכתוב: השמים שמים להי' והארץ נתן
לבני אדם. כני אדם דייקא ר"ל כני אדם נתנו, לעבדה
ולשמרה מלוותנו, לותה לדהום קודנו. — מה גדלה
חכמת הטבע, מה עצמו תועלותיה, ומה רבו כתרותיה!
— היש רשפית כל חכמה ובה יפד ויתולל חלמיה מרן
ותבל, לה מסבנו הכתוב כי היש קדם מפעליו מאז
מחוכה כלמד:

א) כבוד אלהים בארץ כי על ידה נכיר מפעלות תחים
דעים הטבע ביצוריה חכמתו העליונה, הדביק הרכבות
סוגות וחלפים סגולות ותכונות אין ספורות למו בדבריותיו
וכל א' סומר תפקידו, מז יחלף לבנו להבינו ולרחתו
ונבוסה ונאמר: איך לאחנו יצירי שכל מוכתרים בכתר
התבונה, ניעמד נגד חוקי הטבע ונגד מלותיו עלה?
— זהו הנאמר: ראשית חכמה יראת אלהים?

ב) חכמת הטבע משמרת לותנו משטי כוב ומשפחי הבל
אשר יבימו שמות בארץ, כי היש מלמדת לבועל,
שהמיונות אשר בעיני הכסיל למעלה מן הטבע, הוטבעו
בתוך בחוקי הטבע, ובוחת תתרים מלבנו לחוות לולת
נאורי מתעים (חירליכטער) בנשם דם, בכשוף ובכוה,
ותטע בלבנו הדבקות בה' לבדו, כנאמר: אחר ה'
תלכו ובו תדבקון.

ג) תדבה מרגות להשתנו בהמלות אשר נאציל בכללותיה
בן הנה תשבענה נפש הנאוה, ובם תשתעשע רוח
השוקקה לחות דמות ד' ולבקר בהיכלו כנאמר: משחקת
בתבל ארצו ושעשועי את בני אדם.

ד) מה רבה התועלת אשר הגיעו בחלטתה על
פני אשר לאחנו סובבים עליה! — על ידה נדע
טורה

מורה ציר צפוני (קאמפאס), זו נדע ביצוד מרחוק ימים, משיר הברק (בליטץ מבלייטער), יגילנו מאד מתלקחת אש שוקה יהמה וכוק בתך מרגה, הזכוכיות המגדילות (בערן גלעזר, בריללען) ותועלות רבות נחיני נביאים, בעבודת המקוות, בהכנת מיני רפואות, כהנה וכהנה רבו כמו רבו. בחלה נודע חיבוק יקר טרך האדם המסוגר בצלם חלמיש, רוחו טולה מיגלה, יתרונו מהנהמה רוחה יוודע מטה, לכן רודה בכל המאמר המשורר: ותחסרהו מעט מאלהים וגו' עובר ארחות ימים וגו' כל שתה תחת רגליו וגו'. —

ומקרוי כי רבו תועלותיה מבדו חכמי לומות שונות ספרים אין קן בעניו הזה; אך לנו מחוני בני ישראל לא היו עוד בארצם בבתוניים במדרגה נבוהה תעלה מיגלה בעסקים בחלה, כי אם זעיר שם ועיר שם, ובזה אין מקום לחלוקת לב נעריהו, להרחיב דעתם ולתת מעדנים לנפשותם, עד שקם לבני ל' בנים החסיל היקר ברוך בן יהודא ליב טלינדא, והוציא לאור ראשית למודים ח"א. זו יספר בעשר שערים ממעשי הטבע ומברואיה, מוגיה מיניה ובדטיה וסגולת היצים וכדומה. — וכבר נתנו מנשים שלמים בבוד ויקר למחבר הזה, ויהללו מעשהו לחמר: מי יתן כי יוציא לאור גם החלק השני מחכמת הטבע עצמה מיסודותיה ותכונותיה, כמו שהבטיחנו המחבר, בשער ירחק הקורא הנכתב בתכלת המבקר למספר (תקמט). לחנם אתם ההיח תתרגנה הטרדות עלי ביח הזה, ולח יכול עוד הסגיח על מאמריו ומכתביו בעסקים בחלה, ועד עתה היה החבור חלק שני כולל הלק ראשון מחכמת הטבע מתוס בהוצרותיו, עד כי הגיע זו, לבני שנה הזקת, ידידי החכם המליץ כ"ה שלום

שלום כהן מטעזריטש, למסור ספר הכ"ל לידו, פתהו
ויפת, והמלין הנוכר הניב לחרחה עין חזה מאמריס
נחוסף (תק"סט), לסתיר לנד הנדונים על מעשה ספר
הזה ומשפטו. ואקדי כן בקש ממני לתתו לנכון היום
ט"פ כולו ולהפיצו ביסרמל, להוציל לילידי בני עמנו.
והנה כאשר נתתי את לבי לתור בספר הזה, רציתי, קף
כי המחבר הפליג לעשות, דבריו כולם מחמדים, בכל זאת
קצר לפעמים, להורות ט"ס בלשון הנמשה, במקום שים
להאריך לפני מתחילים לא ידעו תכמה הכללה הזאת.
עוד רציתי כי מעת בשלם החבור הזה עד עתה, תדשות
תשמעה לזכינו מהמקרים האחרונים, אשר אז לא יכול
הניח בחברתו, כי לא היו עדן לעולמים. לכן שברתי
את פני רבי היקר החכם כ"ה זאב וואלף בכהורר
יוסף, לדרוש ספר הזה עד תומו, ולשים עין בקיאת עליו
להרקיד הלצעות ולהוסיף הערות בלשון קל וגם למען ירוץ
הקורא בו. והנה כאשר התחויתי כן עשה רבי הנוכר
ביגיו מטוטות היו מרחשית הספר עד אחריתו, והדבר
אשר הטמיק החבר לבמון בחכמת התלמודית הקשה, הוא
בען וגרף בחכמת התשבורת הקלה, והוסיף הערות רבות
חדשות מקרוב בא, בלשון מובן גם ללומד עוד בבית
הספר. עוד הוסיף מכלו פרק ג' מהרכבת הבשמים
בכלל ט"פ כלו, ובפ"ה מן 149. מאמר פה תמו דברי
החבר, השלים הפרק עד קצו. ולמען לא תאסר כל במלאכה
המפורסת הזאת הכיותי ט"י איש מבין מורם בחכמת תשבוש
דבים מלאים תבניות מאשר בחמצעותן יתגלה לעין מאשר לא יבין
קוץ הדומע.

מקץ ספר הזה עם לוח המראות הוא על נייר טוב
ויפה כ' גדולים ועל נייר בינוני ט"ו גדולים.

ועתה ד' הוא יודע ויסרמל הוא ידע: כי לא מתחבת
הנצת

הבעט כ"ק להרבים לסומנו ולמלחמת המרן דעה, מניח לנגיח הדפוס ספרים כאלה, כי רבים יתה עתה המרן מתיהדים (ע"ד יש מתעסר) ומסלקים לסומנו לקדושה תחרי גיוסן; מתעסים התל בני עליה דורסי חכמות בם' פעדרי. — לאלה המתעסים חסים עיני ולבי להיות ידם עמדי למחזק ולחעצמה ולמעלני בחוקת ספרים כאלה ומל' תסתו שכרכם.

דעסוי ד' סיון תפ"ק

לאות ענדכם
משה בן־אורי

מכתמים

ערבעה הן אני במסרה

ברב הון אל תשען גם על כל אח אל תבטח.
החזק בצדקה והיא תהיה לך למבטח.
בדרשך מליץ ביום המשפט, הון יענך:
„הן אני עץ יבש" ואיך אוכל הצילך.
גם כל אח בגוד יבגוד לאמר אליך:
„הן אני ערל שפתים" ואיך אמלין בעדך.
אז תקרא: „הן אני נשארתי לבדי" לפני אל
וצדקה תענך: „הן אני כפיך לאל!" —"

—ף

לרופא כילי

לכסף וזהב נכסף נכספת
מאוצר חוליך חילך אספת
ואותם בל תרפא, שוא ישועתך
אך המה רפאים חולת תאותך

ה ק ש ר

החכמה אמרה, בקול תקרא:
אזי נגזר הטוב מארץ החיים
לו יתם הרשע מתחת שמים;
כי זה הטוב: מאוס ברע.

משה בן־ישראל מביה לוי לנדא

ה ת נ צ ל ו ת

לחדי כי הדרנו עלי (בתענן) התקופה הזאת יותר מאשר דמיתי בתחלה, לכן לא חוכל עשות לאשר הבטחתי, להביא בתורם הוא ההמשך מהעשרי ידי הוא: **מעשה חורדה וכור הנוכר בתלמוד**; לאחם תדפיסהו בתקופה הבאה מר"ה.

משה בן־אורי